

TẦM QUAN TRỌNG CỦA VIỆC TƯ VẤN HƯỚNG NGHIỆP CHO HỌC SINH TRUNG HỌC PHỔ THÔNG TRONG GIAI ĐOẠN HIỆN NAY

Đặng Quang Cảnh
Trường Đại học Lao động – Xã hội
Email: Dangquangcanhauto@gmail.com

Tóm tắt: Hoạt động tư vấn hướng nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông không chỉ giúp học sinh Trung học phổ thông lựa chọn nghề nghiệp phù hợp với sở trường, năng lực của bản thân và điều kiện, hoàn cảnh, yêu cầu của thị trường lao động, mà còn giúp người lao động trong tương lai vượt qua mọi khó khăn, phát huy năng lực cá nhân để thích ứng với xã hội không ngừng vận động và phát triển.

Từ khoá: Tầm quan trọng, tư vấn hướng nghiệp, học sinh, Trung học phổ thông.

THE IMPORTANCE OF CAREER COUNSELING FOR HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE CURRENT PERIOD

Dang Quang Canh
University of Labour and Social Affairs
Email: Dangquangcanhauto@gmail.com

Abstract: Career counseling for high school students not only helps high school students choose a career that suits their strengths, abilities, and the conditions, circumstances, and requirements of the labor market, but also helps future workers overcome all difficulties, promote personal capacity to adapt to a constantly moving and developing society.

Keywords: Importance, career counseling, students, high school.

Nhận bài: 05/03/2025

Phản biện: 10/04/2025

Duyệt đăng: 14/04/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong thời kỳ hội nhập và phát triển hiện nay, dưới tác động của cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư hay còn gọi là cách mạng công nghiệp 4.0 đang diễn ra mạnh mẽ. Với những thành tựu mà cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư mang lại như: Internet vạn vật; Trí tuệ nhân tạo (AI); Thực tế ảo; Điện toán đám mây; Người máy; Công nghệ in 3D; Công nghệ Nano; Công nghệ sinh học,... thế giới thực đang dần bị chuyển hóa thành thế giới số. Những công việc lặp đi lặp lại nhiều như may mặc, giày da,... sẽ mất an toàn nhất. Các công việc văn phòng thông thường sẽ bị ảnh hưởng nhiều nhất. Đó là những công việc không cần bằng cấp mà chỉ cần dựa trên các quy trình chuẩn. Cách thức tự động hóa các công việc đó khá đơn giản và cắt giảm rất nhiều chi phí, không chỉ bằng máy móc mà còn bằng các thuật toán. Nhiều việc làm trong tương lai có thể sẽ bị những cảm biến do máy tính điều khiển thay thế. Với sự biến động không ngừng của cuộc cách mạng khoa học và công nghệ hiện nay, đặt ra yêu cầu cho các nhà trường Trung học phổ thông (THPT) nói riêng và toàn xã hội nói chung phải quan tâm tới việc tư vấn hướng nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông bởi các em là lực lượng kế cận, là tương lai, tiền đề của dân tộc, là lực

lượng lao động của phương thức sản xuất mới. Nếu các em học sinh THPT được tư vấn hướng nghiệp phù hợp họ sẽ là nguồn nội lực thúc đẩy đất nước phát triển nhanh và bền vững trong kỷ nguyên mới của dân tộc.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Một số vấn đề về hướng nghiệp, giáo dục hướng nghiệp cho học sinh THPT

Ở nước ta, theo Điều 9, Luật Giáo dục “Hướng nghiệp trong giáo dục là hệ thống các biện pháp tiến hành trong và ngoài cơ sở giáo dục để giúp học sinh có kiến thức về nghề nghiệp, khả năng lựa chọn nghề nghiệp trên cơ sở kết hợp nguyện vọng, sở trường của cá nhân với nhu cầu sử dụng lao động của xã hội” [3, tr.14]. Trong Chương trình Giáo dục phổ thông năm 2018, giáo dục hướng nghiệp (GDHN) được hiểu là “toàn bộ các hoạt động của nhà trường phối hợp với gia đình và xã hội nhằm trang bị kiến thức, hình thành năng lực định hướng nghề nghiệp cho học sinh, từ đó giúp học sinh lựa chọn nghề nghiệp phù hợp với năng lực, tính cách, sở thích, quan niệm về giá trị của bản thân, phù hợp với điều kiện, hoàn cảnh của gia đình và phù hợp với nhu cầu của xã hội” [1, tr.27-28]. Mục đích của giáo dục hướng nghiệp cho học sinh THPT không chỉ giúp học sinh THPT

lựa chọn nghề nghiệp phù hợp với sở trường, năng lực của bản thân và điều kiện, hoàn cảnh, truyền thống gia đình, mà còn giúp họ vượt qua mọi khó khăn, phát huy năng lực cá nhân để thích ứng với xã hội không ngừng vận động và phát triển.

Có thể nói, giáo dục hướng nghiệp cho học sinh THPT chính là hoạt động của các lực lượng trong nhà trường, gia đình và các tổ chức xã hội, trong việc hướng dẫn, giúp học sinh nâng cao sự hiểu biết của bản thân về các ngành nghề trong xã hội, nhu cầu thị trường lao động, xu hướng phát triển của ngành nghề trong bối cảnh đổi mới, những yêu cầu cần thiết về kiến thức, kỹ năng của từng loại ngành nghề, những yếu tố tác động tới bản thân trong quá trình chọn nghề, trên cơ sở đó, giúp học sinh xác định cụ thể và lựa chọn được nghề phù hợp với sở thích, năng khiếu, năng lực, nguyện vọng của bản thân, điều kiện kinh tế, truyền thống nghề nghiệp của gia đình và khả năng đáp ứng nhu cầu thực tiễn của xã hội.

2.2. Lợi ích của việc định hướng nghề nghiệp phù hợp cho học sinh Trung học phổ thông

2.2.1. Xác định hướng đi và mục tiêu nghề nghiệp cho học sinh

Có định hướng nghề nghiệp đúng đắn sẽ giúp học sinh lựa chọn ngành nghề phù hợp với sở thích, tính cách và khả năng của bản thân. Thúc đẩy niềm đam mê và không ngừng học hỏi trong công việc, từ đó gặt hái được nhiều thành công và khẳng định được giá trị bản thân trong tương lai. Định hướng nghề nghiệp trong tương lai cho học sinh - một trong những việc quan trọng hiện nay của chương trình Giáo dục phổ thông 2018.

2.2.2. Cải thiện chất lượng sống

Định hướng nghề nghiệp sớm còn giúp học sinh có thêm nhiều thời gian để rèn luyện, học tập, nghiên cứu và trau dồi thêm kiến thức, kinh nghiệm cần thiết cho bản thân. Mở rộng cơ hội và rút ngắn con đường tìm kiếm việc làm sau khi ra trường.

Có nghề nghiệp tốt, phù hợp với bản thân vừa giúp người lao động tự do tài chính mà cũng giúp cuộc sống ổn định hơn. Ngoài ra, việc chọn đúng ngành nghề sẽ giúp con đường thăng tiến của các bạn trẻ rộng mở, có những thành tích đáng mong đợi, từ đó chất lượng cuộc sống cũng được cải thiện.

2.2.3. Lao động năng suất và hiệu quả

Việc chọn đúng ngành nghề mơ ước chính là

động lực giúp mỗi người không ngừng cố gắng để đạt được kết quả tốt nhất trong công việc, giúp tăng năng suất lao động. Mỗi ngày đi làm là một ngày vui, được làm công việc mình yêu thích là niềm hạnh phúc, từ đó người lao động sẽ có nhiều đam mê, sáng tạo để cống hiến và mang lại nhiều giá trị tốt đẹp cho cộng đồng. Ngược lại, nếu làm công việc không yêu thích và không có niềm đam mê thực sự sẽ khiến người lao động dễ chán nản và từ bỏ khi gặp phải khó khăn. Điều này không chỉ ảnh hưởng đến doanh nghiệp mà còn ảnh hưởng đến tình hình chung của thị trường lao động, trong đó có vấn nạn “thiếu/thừa lao động trong các ngành nghề”. Qua đó, có thể thấy việc định hướng nghề nghiệp trong tương lai là rất quan trọng, bởi nó sẽ góp phần giúp tạo ra lực lượng lao động hiệu quả và gia tăng năng suất lao động, góp phần thúc đẩy kinh tế cho doanh nghiệp nói riêng và cả nước nói chung phát triển.

2.2.4. Định hướng nghề nghiệp phù hợp còn giúp xã hội và đất nước phát triển

Một trong những vai trò to lớn của việc định hướng nghề nghiệp trong tương lai cho học sinh là giúp nguồn lực lao động trong xã hội được phân bổ đồng đều ở các ngành nghề hơn, tránh được tình trạng “thừa thầy, thiếu thợ” làm mất cân đối lực lượng lao động. Định hướng nghề nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông tốt sẽ giúp nguồn lực được phân bổ tốt trong các lĩnh vực, ngành nghề của xã hội. Tránh tình trạng thừa – thiếu lao động cục bộ.

Khi nguồn lực trong xã hội được phân bổ đều trong các lĩnh vực khác nhau, sẽ thúc đẩy các ngành nghề phát triển nhanh chóng tạo năng suất cho xã hội. Đồng thời, đưa nền kinh tế đất nước phát triển.

2.3. Các bước tư vấn hướng nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông

Một là, giúp học sinh xác định năng lực và sở trường của bản thân

Lựa chọn nghề nghiệp là quyết định quan trọng vì nghề nghiệp có thể sẽ theo bạn cả đời, do đó các bạn cần xem xét kỹ lưỡng cho vấn đề này. Đầu tiên, để có định hướng tốt, bạn cần xác định được mong muốn của bản thân: Bạn có thể mạnh gì? Sở thích của bạn như thế nào? Thiên hướng của bạn là gì? Bạn mong muốn có được điều gì trong tương lai?

Lắng nghe mong muốn của bản thân sẽ giúp

bạn chọn đúng ngành, đúng nghề, tránh được trường hợp chạy theo xu hướng số đông. Vì hiện nay, tỷ lệ thất nghiệp do lựa chọn ngành nghề theo xu hướng, theo số đông lên đến 80%, là một con số rất đáng báo động.

Hai là, khuyên học sinh tham khảo ý kiến gia đình hoặc người có kinh nghiệm

Trong trường hợp bạn chưa xác định được năng lực, sở trường, khả năng của bản thân, chưa biết định hướng nghề nghiệp như thế nào, cách tốt nhất là tham khảo ý kiến từ gia đình hoặc những người có kinh nghiệm. Vì họ đã từng trải qua giai đoạn của bạn trước đây, họ sẽ biết cách hướng dẫn cho bạn lựa chọn ngành nghề phù hợp. Ngoài ra, gia đình và nhà trường là nơi giáo dục bạn nhiều nhất nên phần nào cha mẹ và thầy cô sẽ hiểu tính cách, sở trường, sở đoản của bạn. Từ đó, họ sẽ có những lời khuyên thực sự quý giá và hữu ích để giúp bạn lựa chọn nghề nghiệp cho tương lai một cách phù hợp.

Ba là, khuyên học sinh cân nhắc kỹ lưỡng trước khi đưa ra lựa chọn

Đam mê một lĩnh vực hay ước mơ nghề nghiệp tương lai đều là việc tốt, nhưng mỗi ngành nghề đều có tính chất và đặc thù khác nhau. Ví dụ: sẽ có những ngành đòi hỏi sức khỏe, ngoại hình, kỹ năng giao tiếp tốt... Do đó, bạn cần tìm hiểu và cân nhắc kỹ khi định hướng nghề nghiệp. Nếu bản thân chưa đáp ứng được những tiêu chuẩn của ngành nghề mong muốn thì bạn vẫn có thời gian để học tập, trau dồi thêm cho bản thân.

Cách tốt nhất là bạn nên dành thời gian để liệt kê những nghề nghiệp mà bản thân mong muốn hoặc cảm thấy phù hợp. Sau đó, hãy liệt kê những đặc trưng và yêu cầu của từng nghề để so sánh với những kỹ năng, tính cách mà bản thân đang có. Thông qua đó, bạn sẽ biết bản thân mình phù hợp nhất với ngành nghề nào và cần phát triển thêm những phẩm chất và năng lực gì cho bản thân để đáp ứng yêu cầu của ngành nghề đó trong tương lai.

Bốn là, giúp học sinh vượt qua những thách thức từ gia đình hoặc xã hội

Mặc dù xã hội ngày càng phát triển, con người tiếp xúc với công nghệ thông tin và truyền thông nhiều hơn trước đây. Nhưng vẫn tồn tại trong một số gia đình những định kiến, quan điểm chưa phù hợp về việc định hướng nghề nghiệp trong tương lai cho con cái. Hiện vẫn còn các gia đình ép con

nên theo nghiệp truyền thống của ông bà để lại hoặc lựa chọn ngành nghề theo mong muốn của cha mẹ, thậm chí là khuyên trẻ nên chọn những nghề đang “hot” để có thu nhập cao nhưng lại không quan tâm đến vấn đề con mình có phù hợp hay có đam mê với nghề đó hay không.

Vì vậy, khi lựa chọn ngành nghề, các bạn cần có chính kiến, không phụ thuộc quá nhiều vào gia đình hay những ý kiến từ bên ngoài. Bạn có thể tham khảo kinh nghiệm, nhưng đừng trao quyền quyết định cuộc đời mình cho người khác, vì họ sẽ không thể sống thay cuộc sống của bạn hay làm thay công việc mà bạn đã lựa chọn. Bạn hãy tự thiết kế kế hoạch tương lai của cuộc đời bạn, đừng “đeo cà theo ý người khác”.

Năm là, giúp học sinh tìm hiểu các ngành nghề trong xã hội

Học sinh nên dành thời gian tìm hiểu các ngành nghề khác nhau trong xã hội để đa dạng sự lựa chọn cho bản thân. Đặc biệt tìm hiểu thị trường lao động dưới tác động của cuộc cách mạng công nghiệp 4.0. Những ngành nghề nào giảm ưu thế, lỗi thời, những ngành nghề nào sẽ được ưa chuộng trong tương lai khi mà công nghệ và trí tuệ nhân tạo phát triển nhanh chóng. Hãy dành thời gian tìm hiểu và trải nghiệm để chọn ngành nghề phù hợp nhất. Bạn cần tìm hiểu nhiều ngành nghề liên quan để có thêm nhiều lựa chọn, nếu không thể đáp ứng được tiêu chuẩn của công việc này thì sẽ ứng tuyển được ở những công việc khác phù hợp hơn.

Sáu là, định hướng cho học sinh phát triển các kỹ năng mềm quan trọng

Sau khi đã xác định được ngành nghề tương lai và các kỹ năng chuyên môn cần có cho ngành nghề đó, các bạn cũng cần phát triển thêm các kỹ năng mềm vì kiến thức chuyên môn chiếm 30% nhưng 70% còn lại sẽ phụ thuộc vào kỹ năng mềm bạn đã học hỏi và tích lũy. Ngoài ra, bạn có thể đăng ký tham gia các khóa học kỹ năng mềm hoặc tham gia vào các câu lạc bộ của trường để học các kỹ năng mềm cần thiết như: kỹ năng giải quyết vấn đề, kỹ năng thích ứng, kỹ năng giao tiếp và làm việc nhóm; kỹ năng quản lý và kiểm soát cảm xúc, kỹ năng quản lý thời gian, kỹ năng ra quyết định,...

Bảy là, khuyến khích học sinh khám phá và trải nghiệm thực tế

Để có những khám phá và trải nghiệm cho bản

thân, các bạn có thể tìm công việc làm thêm khi còn ngồi trên ghế nhà trường để tích lũy thêm kinh nghiệm. Không nhất thiết phải chọn công việc liên quan đến ngành nghề mà bạn đang chọn lựa, bạn có thể chọn những công việc có tính va chạm với xã hội để có cái nhìn đa dạng về ngành nghề hơn. Hơn nữa, khi trải nghiệm những công việc và vị trí khác nhau sẽ giúp bạn có trải nghiệm về nghề nghiệp cũng như khám phá bản thân rõ hơn để kịp thời có những sự điều chỉnh tốt nhất cho định hướng tương lai.

Mỗi người đều có đam mê, sở thích và năng lực khác nhau, việc chọn nghề nghiệp phù hợp không chỉ giúp bản thân thấy hài lòng mà còn mang lại sự thành công và hạnh phúc trong công việc. Nhưng khi chưa xác định được mong muốn nghề nghiệp của bản thân, việc tham khảo ý kiến từ người có kinh nghiệm không có gì là sai nhưng bạn nên biết rằng, những kinh nghiệm từ sự chia sẻ chỉ là ý kiến để tham khảo, giúp bạn có cái nhìn đa chiều hơn về nghề nghiệp. Quyết định cuối cùng vẫn là dựa trên sự tự tin và khả năng của bạn, không nên để những áp lực bên ngoài ảnh hưởng đến quyết định của bản thân.

Các bạn học sinh hiện nay thường có xu hướng lựa chọn nghề nghiệp theo trào lưu, nghĩa là chọn ngành “đang hot” trong thời điểm hiện tại mà chưa tìm hiểu kỹ về năng lực bản thân cũng như niềm đam mê đối với công việc đó. Ngoài ra, khi chọn nghề nghiệp bạn cần cân nhắc về mặt tài chính gia đình để có thể theo đuổi nghề dài lâu và đáp ứng nhu cầu xã hội. Mặt khác, khi chọn ngành không phù hợp rất dễ khiến bạn bị “đứt gánh giữa đường” bởi không có sự đam mê nên khi vừa gặp khó khăn đã khiến bạn dễ chán nản và muốn rút lui, cuối cùng là thất bại.

Tám là, giới thiệu cho học sinh các bài trắc nghiệm tính cách giúp học sinh định hướng nghề nghiệp dễ dàng

Hiện nay, có rất nhiều bài trắc nghiệm tính cách online có thể giúp bạn tìm câu trả lời cho câu hỏi: Tính cách bạn như thế nào? Công việc nào sẽ phù hợp với bạn? Dưới đây là một số bài trắc nghiệm phổ biến được nhiều bạn trẻ thực hiện để hỗ trợ cho quá trình định hướng nghề nghiệp trong tương lai:

Trắc nghiệm tính cách MBTI: Đây là bài kiểm tra tính cách rất nổi tiếng được sử dụng trên toàn cầu trong việc lựa chọn nghề nghiệp. Trong

MBTI, tính cách con người được chia thành 16 nhóm, tùy vào từng tính cách mà bài kiểm tra sẽ đưa cho bạn cái nhìn toàn diện về bản thân cũng như ngành nghề phù hợp, thậm chí là những lời khuyên trong cuộc sống.

Trắc nghiệm nghề nghiệp Career Quiz Good & Co: Thông qua câu hỏi và câu trả lời của bạn để xác định điểm mạnh, điểm yếu, tính cách, kiến thức của bạn sẽ phù hợp với loại công việc nào.

Trắc nghiệm The Creative Type: Bạn thuộc loại sáng tạo nào trong 08 loại sáng tạo “Nghệ sĩ - Người sâu sắc - Ngập tràn ý tưởng - Người kiến tạo - Người thực tế - Kẻ mộng mơ - Người cải tiến - Người nhìn xa trông rộng.

Trắc nghiệm tính cách để giúp học sinh định hướng nghề nghiệp phù hợp

Trắc nghiệm Career Explorer by Sokanu: Bài kiểm tra chia làm 3 phần sẽ giúp bạn định hình nghề nghiệp tương lai trong số hơn 5,000 ngành nghề có sẵn trên hệ thống.

Trắc nghiệm Holland: Bài trắc nghiệm giúp bạn tìm ra tính cách và môi trường làm việc phù hợp với bạn.

Trắc nghiệm Buzz Quiz: Bài kiểm tra giúp bạn trắc nghiệm tính cách bản thân phù hợp với nhóm động vật nào nhất, ví dụ nếu bạn có tính cách của loài mèo là sự tò mò, nhạy cảm, quan tâm, linh hoạt, thông minh thì bạn sẽ là người lắng nghe, có trách nhiệm. Từ đó, bạn sẽ được đề xuất một số nhóm ngành nghề phù hợp với tính cách ấy.

Trắc nghiệm DISC: Giúp bạn xác định trong 04 nhóm tính cách “Tự tin - cạnh tranh - có xu hướng dẫn đầu - thẳng thắn” thì nhóm nào chiếm tỷ lệ nhiều nhất để giúp bạn định hướng nghề nghiệp tương lai phù hợp.

Với các bước tư vấn hướng nghiệp như trên, các thầy cô giáo làm công tác tư vấn hướng nghiệp ở trường Trung học phổ thông sẽ đồng hành cùng học sinh trong việc định hướng, hỗ trợ, tư vấn cho học sinh đưa ra được quyết định sáng suốt trong việc chọn nghề phù hợp cho bản thân.

III. KẾT LUẬN

Trong giai đoạn hiện đại, nguồn nhân lực được coi là yếu tố hàng đầu, quyết định quy mô, tốc độ, tính chất và hiệu quả của sự phát triển kinh tế – xã hội của mọi quốc gia. Nhận diện và đào tạo nguồn nhân lực phục vụ cho sự phát triển luôn là yêu cầu cấp bách của thực tiễn và đồng thời cũng là vấn đề cần được nghiên cứu một cách cẩn trọng từ góc

độ lý luận.

Nguồn nhân lực là yếu tố cấu thành quan trọng nhất của lực lượng sản xuất xã hội, quyết định sức mạnh của một quốc gia. Việt Nam là quốc gia có lợi thế về nguồn nhân lực dồi dào, cần cù, thông minh và có khả năng tiếp thu nhanh những thành tựu khoa học – công nghệ mới. Đây là nguồn lực quan trọng để đất nước thực hiện thành công Chiến lược phát triển kinh tế – xã hội mà Đảng và Nhà nước đã thông qua. Tuy nhiên, nguồn nhân lực của Việt Nam được đánh giá là chưa đáp ứng được yêu cầu phát triển kinh tế – xã hội và hội nhập quốc tế, chưa có những đóng góp đáng kể để tăng năng suất lao động xã hội, cải thiện năng lực cạnh tranh và thoát khỏi “bẫy thu nhập trung bình”. Để đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa nền kinh tế, Việt Nam cần phát triển nguồn nhân lực có chất lượng, trình độ chuyên môn cao, có khả năng thích ứng cao với những thay đổi nhanh

chóng của khoa học – công nghệ, bảo đảm cho nền kinh tế Việt Nam phát triển theo hướng hiện đại, bền vững.

Trong bối cảnh của cuộc cách mạng công nghiệp 4.0, chỉ có xác định vấn đề nâng cao và phát triển nguồn nhân lực là động lực chủ yếu để tăng trưởng kinh tế bền vững và thực hiện được tổng thể các giải pháp thì Việt Nam mới thực hiện thành công chiến lược “đi tắt, đón đầu”, biến gánh nặng về dân số thành lợi thế cạnh tranh trong tương lai. Đồng thời, đây cũng là nguồn lực bền vững để đưa đất nước bước vào kỷ nguyên mới – Kỷ nguyên vươn mình của dân tộc thành công.

Để có được nguồn nội lực giúp đất nước phát triển bền vững trong tương lai cần bắt đầu từ việc tư vấn hướng nghiệp cho học sinh Trung học phổ thông để có chiến lược đào tạo và bồi dưỡng nguồn nhân lực phù hợp với bối cảnh mới của đất nước và thời đại.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông (Chương trình tổng thể)*.
2. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
3. Quốc hội nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam (2019), *Luật Giáo dục*, Nxb Tư pháp, Hà Nội.